

Δεσποινίς Τζούλια στο Θέατρο Τ | Κριτική παράστασης στο cityportal.gr

Κριτική: Παύλος Λεμοντζής

Θέατρο «Τ», δωμάτιο δράσης αλλά και «απόδρασης». Όπως το ήθελε ο συγγραφέας. Για τη δική του Τζούλια. Την έγραψε το 1888 για να κρυφτεί από πίσω της. Για να δώσει υπαινικτικές εξηγήσεις σε πάμπολλες παρεξηγήσεις γύρω από τη συμπεριφορά του και τα έργα του. Μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα ο ίδιος, ρίχνει ξορκισμούς στα αναθέματα συμπατριωτών του και, ταυτόχρονα, δίνει ευκαιρίες στις επερχόμενες γενιές σκηνοθετών να σπάσουν κώδικες ερμηνείας, να ανακαλύψουν νέες διαστάσεις του ψυχισμού των ηρώων του και της περιρρέουσας ατμόσφαιρας του μικρού τους κόσμου. Ακόμη, τους ωθεί να ξεφλουδίσουν τις προφανείς παθογένειες της εποχής και της κοινωνίας της, όπως ταξικές χαοτικές καταστάσεις, αλλά και να επαναπροσδιορίσουν έννοιες αρχέγονες, όπως αρσενικό – θηλυκό. Μια τέτοια απόπειρα γευόμαστε εδώ. Στο «οικογενειακό» δωμάτιο του θεάτρου «Τ» της οδού Φλέμινγκ.

Υπόθεση

Η δεσποινίς Τζούλια είναι η κακομαθημένη κόρη ενός αριστοκράτη, ανύπαντρη και με εμφανή σημάδια νευρικής κατάρρευσης. Ζει στο μεγάλο αρχοντικό της οικογένειας μαζί με τους υπηρέτες του. Τη βραδιά του θερινού ηλιοστασίου του 1888, μέρα γιορτής για τους κατοίκους της περιοχής, σε μια ατμόσφαιρα αχαλίνωτου γλεντιού και χαλαρών κοινωνικών περιορισμών, η δεσποινίς Τζούλια και ο Ζαν, υπηρέτης του πατέρα της που έχει ερωτικό δεσμό με την μαγεύρισα Κριστίν, χορεύουν και πίνουν, γοητεύουν και

χειραγωγούν ο ένας τον άλλον. Εκείνη γεμάτη υπεροψία, εκείνος αγενής. Με αμφίδρομη απέχθεια τόσο, όσο και έλξη να τους συνέχει. Η οικειότητα τούς οδηγεί σε απελπισμένα σχέδια και στο όραμα μιας κοινής ζωής. Αβέβαιοι για το αν θα ξημερώσει ένα αύριο γεμάτο ελπίδα, οι δύο ήρωες καταφεύγουν σε μια απρόσμενη πράξη, που παραπέμπει σε αρχαία ελληνική τραγωδία.

Η ερμηνεία

Ο Στρίντμπεργκ τοποθετεί τη δράση του νατουραλιστικού του έργου «Δεσποινίς Τζούλια» στη μικρότερη νύχτα του χρόνου. Μια νύχτα εκρηκτικής πυκνότητας, νύχτα γιορτής και μεθυσιού, νύχτα απογύμνωσης, πυρετού και αισθησιασμού. Με φόντο την ξέφρενη γιορτή των υπηρετών, μέσα στην πνιγηρή ατμόσφαιρα της κουζίνας, που βρίσκεται στα έγκατα του αρχοντικού σπιτιού, η αντίστροφη μέτρηση ξεκινά για ένα παιχνίδι χωρίς όρια και φραγμούς. Ένα ανελέητο και βασανιστικό παιχνίδι εξουσίας και εναλλαγής ρόλων, μια αδυσώπητη ερωτική μονομαχία με κοινή αφετηρία αλλά εντελώς διαφορετικούς στόχους. Για τον Ζαν, τον υπηρέτη του Κόμη, ο στόχος είναι η άνοδος, η απόδραση, η φυγή και η κοινωνική καταξίωση. Το μόνο που αναζητά διακαώς είναι το «ιδανικό πρώτο κλαδί» που θα τον βοηθήσει στην αναρρίχηση του. Για τη δεσποινίδα Τζούλια, από την άλλη, ο απόλυτος στόχος είναι η πτώση, η συντριβή, η εξαφάνιση και, εντέλει, η ανυπαρξία, που θα την οδηγήσει στη λύτρωση από τα εφιαλτικά φορτία-κληρονομιά ενός ένοχου παρελθόντος. Διχασμένη ανάμεσα στο ένστικτο και τη λογική, η Τζούλια ακροβατεί και φλερτάρει με τα όριά της δοκιμάζοντας ταυτόχρονα τις αντοχές των άλλων, χωρίς πρόθεση, χωρίς βούληση, χωρίς σχέδιο. Η φρενήρης διαδρομή της καθόδου που επιλέγει, την οδηγεί ένα βήμα πριν το τέλος – στον προθάλαμο της κόλασης – στην κουζίνα του σπιτιού, σε μετωπική σύγκρουση με τη σκληρή πραγματικότητα του Ζαν και μετατρέπει το ερωτικό παιχνίδι εξουσίας σε παιχνίδι επιβίωσης, όπου μόνο ο ένας είναι νικητής.

Ο συγγραφέας

Ο Αύγουστος Στρίντμπεργκ γεννήθηκε στη Στοκχόλμη το 1849, από πατέρα υπάλληλο ναυτιλιακής εταιρείας και μητέρα υπηρέτρια. Μετά από σπουδές στην Ουψάλα γράφει το πρώτο μείζον θεατρικό έργο του «Ο Δάσκαλος Όλοφ», που, όμως, απορρίπτεται από θέατρα και εκδότες. Για να καλύψει τις βιοποριστικές του ανάγκες εργάζεται ως δημοσιογράφος, δάσκαλος και βιβλιοθηκάριος. Το 1879 γνωρίζει επιτυχία με το μυθιστόρημα «Το Κόκκινο Δωμάτιο». Το 1877 παντρεύεται τη βαρόνη Σίρι φον Έσσην, μια ηθοποιό, και από το 1883 ως το 1889 ζουν στη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ελβετία και τη Δανία. Το 1884 δικάζεται για βλασφημία για τους «Παντρεμένους», μια συλλογή διηγημάτων. Με τα νατουραλιστικά δράματα «Ο Πατέρας» (1887), «Δεσποινίς Τζούλια» (1888) και «Οι Δανειστές» (1888) γίνεται διεθνώς γνωστός, αλλά το 1892 εγκαταλείπει τη Σουηδία και το θέατρο, ζει πάλι στο εξωτερικό και αφοσιώνεται στις φυσικές επιστήμες και την αλχημεία. Το 1898 ξαναρχίζει το γράψιμο θεατρικών έργων και, μέσα σε τέσσερα χρόνια, γράφει είκοσι δύο. Κάποια από αυτά, όπως το «Προς τη Δαμασκό» (1898) και το «Ονειρόδραμα» (1901), συμβάλλουν σημαντικά στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού θεάτρου. Το 1891 χωρίζει τη Σίρι φον Έσσην και συνάπτει άλλους δυο γάμους. Έναν με την Αυστριακή δημοσιογράφο Φρίντα Ουλ (1893-1897) και τον επόμενο με τη Νορβηγίδα ηθοποιό Χάριετ Μπόσε (1901- 1904). Αν και περισσότερο γνωστός για τα θεατρικά του έργα, ο Στρίντμπεργκ ήταν επίσης ζωγράφος και φωτογράφος, καθώς και πολυγραφότατος συγγραφέας μυθιστορημάτων, βιογραφιών, ποίησης, διηγημάτων και ιστορικών, κοινωνιολογικών και γλωσσολογικών δοκιμίων. Ήταν πάντα μια

αμφιλεγόμενη προσωπικότητα στη Σουηδία. Αντίθετα, η οικουμένη τον τοποθετεί στο πάνθεον των σημαντικότερων συγγραφέων του κόσμου μας. Πέθανε στη Στοκχόλμη το 1912.

Η παράσταση

Η Τζούλια και ο Ζαν. Το προαιώνιο «εχθρικό» σύμπλεγμα αρσενικού και θηλυκού, η πάλη των δύο αντιμαχόμενων κοινωνικών τάξεων, της ξεπεσμένης αριστοκρατίας που αναζητεί την ουσία της και της λαϊκής τάξης που διψά για άνοδο. Δύο κόσμοι ετερόκλητοι αποπειρώνται να συναντηθούν και να συνυπάρξουν. Θα είναι άδοξο το τέλος; Ο Αύγουστος Στρίντμπεργκ στη «Δεσποινίδα Τζούλια» δε δίνει καθαρή απάντηση. Αποφεύγει να καταδείξει με σαφήνεια την εξέλιξη και να δώσει τη λύτρωση.

Ο σκηνοθέτης εδώ πρωτοτυπεί. Τη δείχνει ξεκάθαρα εξαρχής. Κάθε άνθρωπος είναι ένα σύμπαν. Και σ' αυτήν την παράσταση έχουμε τρία διαφορετικά σύμπαντα με διαφορετικά «θέλω» και με κανένα, ουσιαστικά, κοινό ενδιαφέρον να τα ενώνει. Κι αυτό δεν οφείλεται σ την κοινωνική τάξη ή θέση αποκλειστικά. Ούτε σ το φύλο. Έχει να κάνει με το υλικό που είναι πλασμένος ο καθένας τους. Η «Δεσποινίς Τζούλια» είναι σαν βαθύ πηγάδι. Όσο πιο πολύ σκάβεις, τόσο πιο πολύ νερό βγάζεις. Είναι ατελείωτο! Ο Ζαν είναι ένα στιβαρό αρσενικό μεν, ομορτοουνιστής και φιλοτομαριστής, δε. Η Κριστίν, πάλι, ένα δουλικό που βλέπει και καταπίνει όσα – καθ' υπόδειξη - πρέπει.

Έργο κλασικό και πολυπαιγμένο, έρχεται κάθε φορά να δοκιμαστεί μέσα από το πρίσμα του εκάστοτε σκηνοθέτη που αποπειράται να αναμετρηθεί με το κείμενο. Όπως κάνει εδώ ο Αλέξανδρος Κωχ. Αλλά, πραγματικά, πώς θα έπρεπε να αποδοθεί ένα νατουραλιστικό δράμα στη δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα; Τα κλισέ που έχουν συσσωρευτεί στις αποσκευές κάθε μεγάλου δράματος, όλα αυτά τα χρόνια, είναι δύσκολο να ξεπεραστούν και η κάθε νέα ανάγνωση μάς οδηγεί σε συγκρίσεις με τις προηγούμενες.

Ως εκ τούτου, μπορούμε να πούμε ότι ο σκηνοθέτης προχωρά ένα βήμα μπροστά. Φέρνει στη σκηνή του «Τ» έναν κόσμο αναρχικό, πλημμυρισμένο από αξίες και ιδανικά, που συγκρούονται μεταξύ τους μέχρι τέλους, αλλά εστιάζει και στη σεξουαλική έλξη. Στο φυσικό ορμέμφυτο των δύο φύλων για την ένωση κάτω από οποιαδήποτε συνθήκη. Φέρνει έναν κόσμο γεμάτο ανάγκες που δεν καλύπτονται, επιθυμίες που μένουν ανεκπλήρωτες κι επιλογές της στιγμής.

Ο Αλέξανδρος Κωχ παραμένει πιστός στη βιαιότητα, έτσι όπως αυτή αναδύεται από το κείμενο, σ' έναν σκηνικό χώρο που παραπέμπει σε κουζίνα τυπική αλλά υπόγεια, όπου τα διάφορα σύμβολα επιβολής και εξουσίας δημιουργούν μια ατμόσφαιρα κλειστοφοβική.

Επικαιροποιεί το έργο, επαληθεύοντας ότι τόσο στη δεκαετία του 1890 όσο και σήμερα, τα στερεότυπα ρίχνουν βαριά τη σκιά στους ανθρώπους που είναι μέλη μιας κοινωνίας, έστω μικρής.

Η Κίκα Ζαχαριάδου, αλαζόνας και προκλητική, περιφέρει στο πρώτο μέρος την κενότητά της και τη ματαιοδοξία της, μ' έναν τρόπο που θυμίζει πανέμορφη υποψήφια του GNTM και φωτογραφίζει εύγλωττα κι επιδεικτικά το πορτραίτο ενός πονηρού θηλυκού ανώτερης κοινωνικής τάξης.

Θα πω ότι μου ήταν παντελώς αδιάφορη, έως ότου γίνει το θαύμα. Της μεταμόρφωσής της από το μηδέν στο άριστα. Όταν το αίμα από το σφαγμένο βίαια σπίνο της περιλούζει το οπτικό της πεδίο, το κόκκινο των κρυμμένων παθών της, η οργή της και η ανάσταση της πεθαμένης αντίστασης τής ψυχής της, εκρήγνυνται ξαφνικά σαν ηφαίστειο κι η λάβα, καυτή, πηχτή, πλημμυρίζει το σανίδι, φτάνει στην

πλατεία, αιχμαλωτίζει τον θεατή, τον καθηλώνει επάνω της. Και μόνο γι' αυτήν τη σκηνή, αξίζει να δει κανείς την παράσταση. Από κει και μετά, η Τζούλια – Ζαχαριάδου, προσπαθεί να συναρμολογήσει τα κομμάτια της ακροβατώντας σε επικίνδυνα μονοπάτια. Εκείνα την ωθούν στην ψυχολογική κατάρρευση και στην ολική καταστροφή.

Στον ρόλο του Ζαν, εντυπωσιακός ο Δημήτρης Δάγκαλης. Στιβαρός, δυναμικός, με βαθιά φωνή και μέταλλο που πάλλεται ανάλογα με την ψυχοσωματική του κατάσταση και με καθαρή εκφορά του λόγου, παρουσιάζει έναν φιλόδοξο άνδρα ικανό για οτιδήποτε, προκειμένου να επιτύχει αυτό που θέλει και, ταυτόχρονα, ένα κυρίαρχο, αρσενικό στερεότυπο της ανθρώπινης φύσης, μα κι έναν υποδεέστερο άνθρωπο, εμφανώς υποτελή στο αφεντικό του (διαρκές γυάλισμα μπότας), με βαθιά ριζωμένο μέσα του τον σεβασμό στον ανώτερό του.

Η Δανάη Κλάδη συμπληρώνει το δραματικό τρίγωνο. Παρούσα αλλά και απύσχα, επειδή - υποθέτω - ο συγγραφέας θέλησε αυτόν τον μικρό χαρακτήρα να μη του δώσει πολυδιάστατη προσωπικότητα, αλλά μία. Αυτή του υπηρετεί, ίσως επειδή ο θεατής δε χρειάζεται να ερευνήσει κάτι περισσότερο στη μαγειρίσσα από αυτό που δείχνει ότι είναι. Αυτή η επίτηδες απομόνωση της Κριστίν, δείχνει σαφέστατα την επικρατούσα, τότε, ταξική διαφορά. Ωστόσο, ο Αλέξανδρος Κωχ μεγέθυνε τη δράση της και τον χρόνο της και της έδωσε το τρίτο κομμάτι του τραγικού τριγώνου. Μάλιστα, στο μουσικοχορευτικό ιντερμέδιο που εμπνεύστηκε ο σκηνοθέτης και του έδωσε συμβολικό χαρακτήρα, οι σεξουαλικοί υπαινιγμοί διονυσιακού οργίου αποδίδονται επί σκηνής σε μια συνύπαρξη υποκριτικής, μουσικής, χορού και φώτων.

Το έμπειρο δίδυμο Ευαγγελία Κιρκινέ και Μαρία Καραδελόγλου, στα σκηνικά και τα κοστούμια αντίστοιχα, δανείζονται την ασυμμετρία και την περικοπή της ιμπρεσιονιστικής ζωγραφικής, ώστε να ενισχύσουν την ψευδαίσθηση συγκεκριμένου επιπλωμένου οικιακού χώρου, κι έτσι η φαντασία μας τίθεται σε κίνηση και εμείς ολοκληρώνουμε την εικόνα. Προσωπικά, οι σιδερένιες κεκλιμένες σχάρες που κρέμονται πάνω από την κουζίνα, μου έδωσαν την εντύπωση φεγγίτη υπονόμου, όπου μέσα του ρέουν λύματα, ενώ πάνω τους συνυπάρχουν άνθρωποι και ποντίκια. Εξαιρετική ιδέα.

Αυτή η καινούργια εκδοχή του σκηνοθέτη και μεταφραστή Αλέξανδρου Κωχ είναι σύγχρονη, αλλά πιστή στο πνεύμα του συγγραφέα και συνδυάζει την εύκολη προσβασιμότητα στη δράση με την ευχέρεια μιας νέας ανάγνωσης.

Συντελεστές:

Κείμενο: Αύγουστος Στρίντμπεργκ

Μετάφραση – Σκηνοθεσία – Μουσική Επιμέλεια: Αλέξανδρος Κωχ

Σκηνικά: Ευαγγελία Κιρκινέ

Κοστούμια: Μαρία Καραδελόγλου

Κίνηση – Χορογραφίες: Ιωάννα Δεμερτζίδου

Φωτισμοί: Κώστας Σιδηρόπουλος

Φωτογραφίες – Βίντεο: Χρήστος Κυριαζίδης

Γραφιστικός σχεδιασμός: Φωτεινή Φιλοξενίδου

Συμπαγωγή: Θέατρο Τ – Mammals

Διανομή:

Δεσποινίς Τζούλια: Κίκα Ζαχαριάδου

Ζαν: Δημήτρης Δάγκαλης

Κριστίν: Δανάη Κλάδη